

Globalizacja,
wielokulturowość
i problemy
globalne

ANDRZEJ POLUS

Scenariusz 1

Globalizacja

Temat

Zajęcia poświęcone są dysproporcjom istniejącym we współczesnym świecie.

Cele zajęć

- uświadomienie faktu, iż we współczesnym świecie decyzje podejmowane na jednym krańcu globu mogą mieć wpływ na losy ludzi żyjących w różnych państwach
- uświadomienie ogromnych dysproporcji w poziomie zamożności, które występują we współczesnym świecie
- zrozumienie, iż globalizacja jest wielopoziomowym i wielowymiarowym procesem, który nie jest ani dobry ani zły, tylko realnie istniejący i wywierający wpływ na jakość naszego codziennego życia
- zwrócenie uwagi na fakt, iż nasze codzienne wybory mogą mieć wpływ na sytuację w innych regionach świata.

Czas zajęć

90 minut lub 45 w wersji skróconej (tylko część 2)

Metody

- praca w grupach
- dyskusja
- symulacja

Potrzebne materiały

- duża polityczna mapa świata
- bloczki karteczek samoprzylepnych typu „post it” o wymiarach 12 x 43 mm
- pisaki
- sześć rodzajów ciasteczek/słodczy
- flip charty
- 7 talerzy ze złotymi czekoladowymi monetami/czekoladkami typu „merci”
- kserokopie map obrazujących produkt krajowy brutto państw świata i ludność świata (*materiał pomocniczy nr1*)

Materiały pomocnicze

- Materiał pomocniczy nr 1 - Mapy prezentujące produkt krajowy brutto i ludność świata
- Materiał pomocniczy nr 2 - Globalizacja

Najważniejsze pojęcia

- globalizacja

Przebieg zajęć

1. Przed zajęciami umieść w miejscu widocznym i osiągalnym dla osób uczestniczących dużą mapę świata. Rozłóż też pisaki i kilkanaście różnokolorowych bloczków karteczek samoprzylepnych. Kolorów bloczków karteczek powinno być 5, lub więcej. Zbierz osoby uczestniczące w kręgu i poproś, aby sprawdziły, skąd pochodzą rzeczy, które mają obecnie przy sobie (ubrania, buty, telefony komórkowe, zeszyty, odtwarzacze MP3, batony/słodycze, plecaki, itp.). Poproś, by na karteczkach typu „post it” napisały nazwę przedmiotu (np. buty, telefon) i przykleiły ją na miejsce/państwo na mapie świata, w którym dany przedmiot został wyprodukowany. Poproś, by odpowiednie kolory karteczek odpowiadały różnym grupom przedmiotów; na przykład telefony komórkowe - żółty; ubrania - niebieski; zeszyty/książki - zielony, itd. Na mapie można również umieścić karteczki odpowiadające przedmiotom znajdującym się w miejscu, w którym odbywa się ćwiczenie (ławki, sprzęt elektroniczny, lampy, itp.).

Jeśli na mapie zabraknie miejsca, wówczas zaproponuj, aby jedne karteczki były przyklejane na drugie. Kiedy karteczki znajdą się na mapie świata, poproś osoby uczestniczące, aby przez chwilę przyjrzały się mapie. Następnie zbierz grupę w kręgu i poproś, by podzieliła się swoimi refleksjami.

Spróbujcie odpowiedzieć na pytania:

- czy którykolwiek z członków grupy miał jakiś produkt pochodzący z Afryki lub Ameryki Płd.?
- jak wiele z produktów codziennego użytku znajdujących się w miejscu przeprowadzania zajęć zostało wytworzonych w Polsce?
- czy na metkach znajdowały się napisy „made in EU”?
- o czym świadczyć może nie precyzowanie, z którego państw Unii Europejskiej pochodzi dany produkt?

Zapytaj jeszcze raz, co osoby uczestniczące czują patrząc na mapę? Jak im się wydaje, jaki byłby wynik tego samego ćwiczenia, gdyby zostało ono przeprowadzone w momencie, kiedy ich rodzice/opiekunowie byli w ich wieku? Jakie produkty znalazłyby się wówczas na karteczkach? Czy byłyby na nich telefony komórkowe?

Następnie zapytaj, jak wyglądałoby to ćwiczenie przeprowadzone kilkadziesiąt lat temu, dla pokolenia dziadków osób uczestniczących?

Następnie postaraj się pokrótce omówić wraz z osobami uczestniczącymi przyczyny różnych wyników tego ćwiczenia na przestrzeni ostatnich 50 lat. (20-30 min)

2. Po zakończeniu dyskusji wyjdź do grupy z talerzem, na którym znajduje się sześć różnych rodzajów ciasteczek/słodyczy odpowiadających liczbie mieszkańców poszczególnych kontynentów (przypisz każdemu rodzajowi ciasteczka jeden kontynent). Poniższa tabela przedstawia tę proporcję dla grupy 25-osobowej.

Azja	Australia	Europa	Afryka	Ameryka Płd.	Ameryka Płn.
11	1	3	5	3	2

Poproś osoby uczestniczące, aby nie zjadały ciasteczek i postarały się odnaleźć innych, którzy mają takie same jak oni słodycze. Wyjaśnij, że każdy rodzaj ciasteczka odpowiada innemu kontynentowi (Australia będzie grupą jednoosobową, Azja jednoosobową, Afryka pięć, itd.).

Po uformowaniu się grup rozdaj każdej z grup kartkę z flip charta i poproś o namalowanie mapy kontynentu, któremu odpowiada ciasteczko/słodycz, który wybrali. Na ich rysunku mogą się również znaleźć rzeczy/symbole, które kojarzą się z danym kontynentem. Osoby uczestniczące mogą malować swoje plakaty przyglądając się wiszącej w pomieszczeniu politycznej mapie świata. Jeśli granice pomiędzy kontynentami będą stanowić problem podczas rysowania, przeprowadź krótką dyskusję na temat, gdzie przebiegają granice geograficzne poszczególnych kontynentów. Postaraj się, by osoby uczestniczące choć w niewielkim stopniu zidentyfikowały się z kontynentami, które reprezentują.

Po zakończeniu prac nad rysunkami poszczególnych kontynentów poproś, by wszystkie 6 prac zostało ze sobą połączonych na podłodze tak, by stanowiły mapę świata.

Przebieg zajęć

Ameryka Północna	Europa	Azja
Ameryka Południowa	Afryka	Australia

Jeśli w grupie jest więcej niż 20 osób, możesz dodać dodatkowe kartki odpowiadające oceanom (podpisz kartki nazwami oceanów) i rozmieścić według tabeli przedstawionej poniżej (każde okno poniższej tabeli odpowiada jednej kartce z flip chart'a).

Ocean Spokojny	Ameryka Północna	Ocean Atlantycki	Europa	Azja	Ocean Spokojny
Ocean Spokojny	Ameryka Południowa	Ocean Atlantycki	Afryka	Ocean Indyjski	Australia

Poinformuj osoby uczestniczące, że ich liczba w poszczególnych grupach odpowiada liczbie mieszkańców poszczególnych kontynentów. Poproś, by wszystkie osoby uczestniczące postarały się stanąć na kontynentach, które rysowała ich grupa. Czy jest to możliwe? Dobrze, jeśli przy stawaniu na poszczególnych kartkach dochodzi do przepychania i ktoś nie jest w stanie się zmieścić. Nalegaj, aby wszyscy znaleźli się na swoich kontynentach. Czy osoby uczestniczące widzą dysproporcje?

Poproś, by osoby uczestniczące usiadły w kręgu w grupach odpowiadających ich kontynentom tak, by wszystkie grupy widziały się nawzajem. Poproś, by osoby „zajmujące” Azję wyznaczyły jedną reprezentującą Japonię. Osoba ta powinna usiąść obok i stanowić będzie, podobnie jak Australia, osobną grupę jednoosobową. Następnie poinformuj, że w symulacji, która odbędzie się za chwilę, nie ma wygranych i przegranych. Ma ona na celu jedynie pokazanie nierówności występujących w świecie.

Postaw przed każdą grupą talerz ze złotymi monetami/czekoladkami (najlepsze byłyby złote talarki odpowiadające monetom). Ilość czekoladek dla poszczególnych kontynentów i Japonii przedstawiona jest w poniższej tabeli.

Ameryka Północna	Azja (bez Japonii)	Japonia (1 osoba)	Europa	Afryka	Ameryka Południowa	Australia
12	4	5	13	0,5	2	3

Liczba złotych talarek przekazanych każdej z grup i Japonii jest proporcjonalna do wysokości produktu brutto przypadającego na każdy z kontynentów i Japonię (patrz załącznik do scenariusza).

Poproś poszczególne grupy, by dokonały podziału czekoladowych talarek/czekoladek pomiędzy swoich członków i członkinie. Obserwuj sposób, metody podziału słodczy i reakcje osób w poszczególnych grupach. Możesz się do nich odwołać w trakcie dyskusji podsumowującej ćwiczenie. Czy wśród osób reprezentujących Azję, Afrykę i Amerykę Południową pojawiają się pomysły, by odebrać słodczy Europie i Ameryce Północnej? Jeśli nie, podejź do tych grup i zapytaj je, czy w porządku jest fakt, że oni dostali mniej niż Europejczycy, tylko z racji „urodzenia się” w innym miejscu na ziemi?

Po zakończeniu podziału słodczy wróć do grup, zbij je w kręgu i poproś o prezentację poszczególnych kontynentów i Japonii. Niech osoby uczestniczące opowiedzą, jaki kontynent reprezentują i ile słodczy przypada u nich na jednego mieszkańca. Poproś, by osoby uczestniczące wyjaśniły, w jaki sposób dokonały podziału słodczy i co sądzą o ilości słodczy, które przypadły ich kolegom i koleżankom reprezentującym inne kontynenty i Japonię.

Wyjaśnij osobom uczestniczącym, że ich liczba na każdym kontynencie i liczba czekoladek, które dostali w mniejszym lub większym stopniu odzwierciedlają rzeczywistą liczbę mieszkańców tych kontynentów i wielkość dochodów przypadającym tam na mieszkańca. Wręcz osobom uczestniczącym kserokopie map załączonych do scenariusza. Poproś, by się im przyjrzały, by zwróciły uwagę na wielkość Afryki i wysokość dochodów na tym kontynencie. Nawiąż do początku zajęć i karteczek z produktami, czy w grupie są jakieś produkty wyprodukowane w Afryce i/lub w Ameryce Południowej?

Zapytaj osób uczestniczących o ich odczucia, kiedy patrzą na wręczone im mapy. Czy były świadome, że produkt kontynentu afrykańskiego jest niższy od PKB Hiszpanii, a porównywalny z Holandią, w której mieszka 16 milionów mieszkańców. (około 45 min)

Przebieg zajęć

3. Rozpocznij dyskusję poświęconą globalizacji. Zapytaj osób uczestniczących, czy spotkały się z tym określeniem i czy mogą podać przejawy globalizacji; nawiąż do pierwszego ćwiczenia.

Zapytaj o przykłady decyzji podejmowanych poza Polską, które mają bezpośredni wpływ na sytuację w naszym kraju (przykładem mogą być fluktuacje – wahania – cen paliw na giełdach światowych).

Następnie zapytaj o możliwości wpływania poprzez nasze osobiste wybory na sytuację w innych częściach świata. Czy jest możliwe, żebyśmy to my współkształtowali globalizację, czy też ten proces jest „niesterowalny” (np. bojkot produktów pochodzących z określonych państw, zaangażowanie w prace organizacji pozarządowych działających na polu pomocy humanitarnej, segregacja odpadów).

W ostatniej części dyskusji postaraj się wspólnie z osobami uczestniczącymi wypisać na tablicy cechy charakterystyczne globalizacji. Podsumowując zajęcia powiedz, iż nie ma jednej definicji globalizacji, a wymienione na tablicy cechy charakterystyczne tego procesu mogą służyć do jego lepszego zrozumienia. Zauważ, iż globalizacja w różny sposób dotyka mieszkańców różnych części globu. Zwróć uwagę na stale zwiększające się dysproporcje rozwojowe we współczesnym świecie. Globalizacja to nie tylko rewolucja IT i większa mobilność ludzi, towarów kapitału, ale również pojawianie się globalnych zagrożeń takich jak epidemie, zanieczyszczenie środowiska, terroryzm. Problemów tych nie jest obecnie w stanie rozwiązać pojedyncze państwo.

Teksty, z którymi powinni się zapoznać osoby prowadzące zajęcia przed realizacją ćwiczeń:

- J. A. Scholte, *Globalizacja*, Humanitas, Sosnowiec 2006, s. 13-52.

- *Nasze światowe podwórko. Raport komisji do spraw światowego kierowania*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1996, s. 30-48.

Scenariusz 1

Material pomocniczy nr 2

Globalizacja

Globalizacja to pojęcie obecnie niezwykle często używane przy opisywaniu rzeczywistości międzynarodowej. Nie istnieje jedna definicja globalizacji, jednakże najczęściej określa się ją mianem procesu i wiążę z procesami współzależności międzynarodowej, rewolucją IT, stale zwiększającymi się możliwościami komunikacji, wzrostem w międzynarodowej wymianie handlowej oraz zmianami kulturowymi. Wśród prekursorów teorii globalizacji najczęściej wymieniany jest kanadyjski teoretyk komunikacji Herbert Marshall McLuhan, który w 1962 roku w książce zatytułowanej *The Gutenberg Galaxy* wprowadził termin globalna wioska na określenie stale rosnących możliwości masowej komunikacji międzyludzkiej. Za początek globalizacji uznaje się zazwyczaj przełom lat 70. i 80. XX wieku. Ogólnie można przyjąć, iż globalizacja jest wielopoziomowym i wielowymiarowym procesem. Najczęściej mówi się o globalizacji na płaszczyznach: ekonomicznej, politycznej, kulturowej i społecznej.

Z globalizacją związany jest proces regionalizacji, który przez niektórych autorów uważany jest za odpowiedź na procesy homogenizacji i standaryzacji. Wydaje się, iż wszystkie trzy wymienione powyżej procesy występują równoległe i nie mogą być od siebie oddzielone; niezwykle ciężko jest jednoznacznie określić, który z nich jest motorem napędowym innych.

Fenomenami często wiązany z globalizacją są erozja suwerenności państw i wzrastająca rola pozarządowych aktorów operujących w środowisku międzynarodowym (aktorów związanych zarówno ze sferą biznesu jak i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego).

Z pojęciem globalizacji związane jest również występowanie problemów globalnych. Najprostszą definicją problemu globalnego jest stwierdzenie, iż jest to takie zagadnienie, które dotyka w mniejszym lub większym stopniu większości mieszkańców globu, a jego rozwiązanie nie jest możliwe przez pojedyncze państwo. Problemy globalne najczęściej związane są z degradacją środowiska naturalnego (zatrucie atmosfery, zużywanie nieodnawialnych źródeł energii, karczowanie lasów deszczowych, etc.) lub zagrożeniami bezpośrednio zagrażającymi życiu i zdrowiu ludności świata (problem głodu, ubóstwo, epidemie, etc.). Specyficznymi problemami, które sklasyfikowane mogą być jako polityczno-społeczne są kontrowersje dotyczące nowego ładu międzynarodowego, granic działań podejmowanych w walce z terroryzmem oraz problem tak zwanych państw upadłych, których rządy nie są w stanie egzekwować władzy w ramach terytorium, na którym leży dane państwo.

Źródło: *opracowanie własne*

Scenariusz 2

Problem demograficzny współczesnego świata

Temat

Zajęcia uwrażliwiają uczestników na problem i dynamikę stale wzrastającej ludności współczesnego świata.

Cele zajęć

- dostarczenie wiedzy na temat dynamiki wzrostu populacji świata
- uświadomienie konieczności wprowadzania rozwiązań mających na celu powstrzymanie eksplozji demograficznej w państwach rozwijających się i jej konsekwencji dla całego globu

Czas zajęć

90 minut lub 45 w wersji skróconej (tylko część 3)

Metody

- dyskusja
- symulacja

Potrzebne materiały

- dwie lub trzy połączone dłuższymi bokami kartki typu flip chart z narysowaną na nich osią dziejów. Od 2000 r. p.n.e. do roku 2050 n.e. 1 cm to 50 lat na osi dziejów. Na osi powinny być zaznaczone lata: 2000 p.n.e.; 1000 p.n.e.; 0; 1000; 1650; 1850; 1900; 1950; 1980; 2000; br; 2050;- flamastry
- miarka całówka, bądź centymetr
- 5 pudełek zapalek
- kalkulator z dużym wyświetlaczem

Najważniejsze pojęcia

- demografia
- dzień miejsc tylko stojących

Uwagi

Przed zajęciami prowadzący powinien zapoznać się z tekstami:

- *Wpływ czynnika demograficznego na środowisko międzynarodowe*, „Problemy polityczne współczesnego świata”, Z. Cesarz, E. Stadtmuller, Wrocław 2002.
- J. I. Clarke, *Ludność Ziemi*, Prószyński i S-ka Warszawa 1998. (seria: prognozy XXI wieku).
- P. Kennedy, *U progu XXI wieku (przymiarka do przyszłości)*, Puls, Kielce 1994, s. 32-58.

Przebieg zajęć

1. Przywitaj grupę. Na wstępie wyjaśnij osobom uczestniczącym, że tematem zajęć będą problemy demograficzne występujące we współczesnym świecie. Zapytaj, czy któraś z osób uczestniczących potrafi wyjaśnić etymologię słowa demografia (gr. demos - lud; grapheia - opis; po zajęciach nt. demokracji słowo demos powinno być znane uczestnikom zajęć)? Jeśli nikt nie będzie potrafił, zwróć uwagę, iż to słowo, podobnie jak nazwy wielu nauk, wywodzi się z greki i składa się z dwóch członów; przypomnij zajęcia poświęcone demokracji i zapytaj co znaczy „demos”. Jeśli nikt nie będzie wiedział, wyjaśnij etymologię tego słowa. (5 min)

2. Wyjaśnij osobom uczestniczącym, iż nie będą przeprowadzać skomplikowanych obliczeń, ale podczas zajęć postaracie się wspólnie wizualizować zmiany w liczbie ludności świata. W miejscu widocznym dla wszystkich powieś dwie połączone kartki „flip chart” z osią dziejów świata. Wyjaśnij osobom uczestniczącym, że jeden centymetr na osi oznacza 50 lat w historii ludzkości i wasz wykres rozpoczyna się w roku 2000 p.n.e. Poinformuj wszystkich, że będziecie teraz wspólnie nanosić na wykres liczbę ludzi zamieszkujących ziemię w poszczególnych okresach historycznych. Rozdaj tabele prezentujące zmiany w liczbie ludności, a kilka osób z grupy poproś, by zostały i pomogły Ci nanosić dane na wykres. Wręcz im calówki i markery.

Następnie zwróć się do grupy przyglądającej się tabelom i zauważ, że musicie przyjąć, ile centymetrów na waszym wykresie będzie odpowiadać ilu milionom mieszkańców ziemi. Zauważ, że skoro 4 tysiące lat temu ziemię zamieszkiwało 50 milionów ludzi, można przyjąć, tak samo jak na osi dziejów, iż 1 centymetr odpowiadał będzie 50 milionom ludzi. Jeśli grupa zgodzi się na taką propozycję, poproś, by podawali osobom stojącym przy wykresie, jak długie (w centymetrach) odcinki mają rysować przy kolejnych datach.

rok	2000 p.n.e.	1000 p.n.e.	0	1650	1850	1900	1950	1980	2000	2008
liczba ludności	50 mln	100 mln	300 mln	550 mln	1,1 mld	1,6 mld	2,5 mld	4,4 mld	6,1 mld	6,4 mld

Źródło: Z. Cesarz, *Wpływ czynnika demograficznego na środowisko międzynarodowe*, „Problemy polityczne współczesnego świata”, Z. Cesarz, E. Stadtmuller, Wrocław 2002.

Największe zagęszczenie odcinków odpowiadających liczbie ludności będzie po 1650 roku.

Po zakończeniu nanoszenia danych na wykres poproś osoby uczestniczące o opinie na temat wykresu. Zapytaj, czy widzą jakieś prawidłowości i czy na podstawie wykresu mogą pokusić się o prognozę zmiany liczby ludności świata w 2050 roku? (15-20 min.)

3. Jeśli padły jakieś konkretne liczby, zapisz je na tablicy i powiedz osobom uczestniczącym, że teraz spróbujecie wspólnie przeprowadzić symulację wzrostu liczby ludności świata w krótszej niż na wykresie perspektywie czasowej. Zbierz osoby uczestniczące w kręgu. Wyjaśnij, że według danych szacunkowych, co sekundę na świecie rodzą się 3 nowe osoby. Wybierz trzy osoby, które będą odpowiedzialne za „wzrost ludności świata” (mogą to być najgłośniejsze lub wyróżniające się osoby) i wręcz każdej pudełko zapałek/lub 60 cukierków. Następnie poproś ich o cierpliwość i powiedz, że potrzebna ci osoba, która będzie odgrywać niewdzięczną rolę „regulatora procesów życiowych” (możesz nawiązać do wykreowanej przez Terrego Pratchetta postaci Śmierci i jej cech w powieściach i filmach nakręconych na ich podstawie). Poinformuj, że reszta grupy wraz z tobą będzie odgrywać rolę czasu. Osoby uczestniczące będący czasem mają w rytm klaskania odliczać głośno do 60, przy każdym klaśnięciu trzy osoby odpowiedzialne za „wzrost ludności świata” mają wrzucić do środka okręgu po jednej zapałce/cukierku, natomiast osoba pełniąca rolę „regulatora procesów życiowych”/Śmierci powinna za każdym klaśnięciem zabrać jeden z rzuconych do środka okręgu przedmiotów. Przeprowadź próbę, podczas której sprawdź, czy wszystkie osoby wiedzą, jaka jest ich rola i czy przedmioty wpadają do kręgu.

Po zakończeniu odliczania, powiedz osobom uczestniczącym, że przez minutę trwania ćwiczenia liczba ludności świata wzrosła o ilość zapałek/cukierków znajdujących się w środku okręgu (powinno być ich 120, ale potwierdź tę liczbę z całą grupą). Weź kalkulator z dużym wyświetlaczem i na oczach wszystkich powiedz, że można na tej podstawie oszacować wzrost w skali roku – jeżeli przez minutę liczba

Przebieg zajęć

ludności świata zwiększa się o 120 osób, to poprzez przemnożenie 120 przez 60 uzyskamy, o ile wzrośnie ta liczba w ciągu godziny (7200). Pokaż wynik osobom uczestniczącym. Następnie przemóż 7200 przez 24, aby zobaczyć, o ile wzrośnie liczba ludności w ciągu jednego dnia (172800). Następnie przemóż 172800 przez 366. Wynik powyżej 63 mln stanowi szacunkowy wzrost ludności świata w skali roku.

Następnie powiedz osobom uczestniczącym, że wzrost ludności świata nie jest jednolity na wszystkich kontynentach i gdyby ćwiczenie to zrobić dla Europy, w środku kręgu powinny leżeć już jakieś zapałki, nowa zapałka pojawiałaby się co 10 sekund, ale Śmierć zabierałaby jedną zapałkę co 5 sekund. Jeśli grupa chce, możesz przeprowadzić to ćwiczenie dla kontynentu europejskiego. Wówczas około 100 zapałek powinno leżeć już w środku kręgu. Jeden z uczestników, uczestniczek dorzucałby zapałkę co 10 sekund, natomiast inny odejmowałby jedną co pięć sekund. Po minucie w środku powinny znaleźć się 94 zapałki, czyli mniej niż w momencie rozpoczęcia symulacji. (25 min)

4. Rozpocznij dyskusję pytając osób uczestniczących, co czują po zakończonym ćwiczeniu oraz patrząc na wykres i ich prognozy zapisane na tablicy. Wprowadź pojęcie „dnia miejsc tylko stojących” używanego na określenie sytuacji, w której liczba ludności świata przekroczy możliwości planety.

Przedyskutuj z osobami uczestniczącymi ich poglądy na temat konieczności regulowania przyrostu ludności świata. W miejscu widocznym dla wszystkich zapisuj proponowane przez grupę sposoby ograniczenia przyrostu naturalnego ludności świata. Przedyskutuj różnice kulturowe i wiążące się z nimi modele rodziny w różnych rejonach świata.

Zaznacz problemy wynikające z malejącej liczby ludności państw rozwiniętych – przede wszystkim problemy związane z sektorem ubezpieczeń społecznych i zabezpieczeniami emerytalnymi. Przedyskutuj problem starzejących się społeczeństw europejskich.

Wszystkie propozycje rozwiązania problemu demograficznego świata zapisuj na tablicy. Wspólnie z osobami uczestniczącymi postaraj się zbudować listę priorytetowych działań, które mogłyby być przedsięwzięte przez społeczność międzynarodową celem rozwiązania problemu demograficznego. (20-25 min)

Definicje

demografia - (gr. demos - lud; gráphein - pisać, rysować, skrobać) nauka zajmująca się badaniem zmian w strukturze ludności

dzień miejsc tylko stojących - hipotetyczna sytuacja, w której liczba ludności świata będzie tak duża, że ograniczone zasoby ziemi (włącznie z przestrzenią do życia) sprawią, że egzystencja będzie niemożliwa

Thomas Malthus - (ur. 1766, zm. 1834) Anglik, ekonomista. Zauważył niebezpieczeństwa związane z szybszym wzrostem ludności świata od wzrostu produkcji żywności. Malthus sformułował prawo, według którego ludność świata rośnie w postępie geometrycznym (2, 4, 8, 16...), natomiast wzrost środków utrzymania (głównie żywności) to ciąg arytmetyczny (2, 4, 6, 8, 10...). Od nazwiska Malthusa wywodzi się nazwa kierunku ekonomiczno-demograficznego – maltuzjanizmu. Teoria ta głosi, że „liczba ludności wzrasta szybciej niż środki utrzymania”, a sprzeczności i braki systemu kapitalistycznego można usunąć za pomocą ograniczania przyrostu ludności.

Opracowano na podstawie:

- W. Kopaliński, *Podręczny słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1999;

- Z. Cesarz, *Wpływ czynnika demograficznego na środowisko międzynarodowe*, „Problemy polityczne współczesnego świata”, Z. Cesarz, E. Stadtmuller, Wrocław 2002.

Scenariusz 3

Migracje

Temat

Zajęcia poświęcone są procesom przemieszczania się ludności świata i problemom, które mogą one stwarzać w sferach: ekonomicznej, kulturowej i społecznej.

Cele zajęć

- zapoznanie ze społecznymi, ekonomicznymi i kulturowymi problemami związanymi z migracją ludności
- uświadomienie, iż migracje nie są procesami ani dobrymi, ani złymi i w różny sposób dotykają większości społeczeństw na naszym globie
- pokazanie problemu migracji od strony państw przyjmujących migrantów i państw emigracyjnych.

Czas zajęć

90 minut lub 45 w wersji skróconej (tylko część 2)

Metody

- dyskusja
- symulacja
- praca w grupach

Potrzebne materiały

- tabela
- wiadomości ze strony internetowej: <http://www.udsc.gov.pl>
- dwie jednakowe listy wymienionych poniżej haseł: imigracja, emigracja, readmisja, azyl, przestępczość, zagrożenia rynku pracy, nowe pomysły i idee, utrata tożsamości narodowej, wielokulturowość, wieloreligijność, siła robocza, dyskryminacja, otwarcie rynku pracy, drenaż mózgow, rasizm, ksenofobia, języki obce, inne/nowe spojrzenie na świat, bezpieczeństwo, małżeństwa mieszane, dezintegracja społeczna, integracja społeczna
- dwie pocięte polityczne mapy Europy i Afryki. Potnij mapę Europy tak, by Malta, Włochy i Hiszpania znajdowały się na osobnych kawałkach. Napisz odpowiednio 1,2,3 na drugiej stronie tych krajów. Mapy Europy i Afryki powinny być pocięte na równą ilość części. Liczba wszystkich części powinna odpowiadać liczbie osób uczestniczących, np. w grupie 20-osobowej obie mapy powinny być pocięte na 10 części, by na każdą osobę przypadała jedna część jednej z map

Materiały pomocnicze

- Materiał pomocniczy nr 1 - scenariusze zachowań

Najważniejsze pojęcia

- migracja
- drenaż mózgow

Przebieg zajęć

1. Przywitaj grupę. W miejscu widocznym dla wszystkich osób uczestniczących narysuj przedstawioną poniżej tabelę, a następnie zadaj osobom uczestniczącym pytania zapisane poniżej.

Liczba osób w grupie	Liczba osób, których rodzice/dziadkowie nie pochodzą z miejsca ich obecnego zamieszkania	Liczba osób mających rodzinę poza granicami Polski	Liczba osób rozważających przeniesienie się do innego kraju w późniejszym okresie swojego życia

Zapytaj osób uczestniczących czy urodzili się w miejscu, gdzie odbywają się ćwiczenia, czy ich rodzice, dziadkowie, pradziadkowie mieszkali w miejscu, gdzie się dzisiaj się znajdujemy/gdzie oni na stałe mieszkają?

- Ile osób w grupie ma rodzinę żyjącą poza granicami Polski?

- Ile osób rozważa (rozważało) opuszczenie Polski/przeniesienie się do innego miejsca w późniejszym okresie swojego życia?

Liczby ustalone w dyskusji wpisujemy do tabeli widocznej dla wszystkich osób uczestniczących w ćwiczeniu. Osoba prowadząca powinna wziąć aktywny udział w dyskusji i również wypowiedzieć się na poruszane tematy. Może zaznaczyć, iż rozpatrywany jest tu tylko przypadek osób biorących udział w ćwiczeniu oraz, że Polska w odróżnieniu od wielu krajów europejskich nie posiadała posiadłości zamorskich, z których i do których miały miejsce migracje.

Następnie proś wszystkich, by przyjrzeni się tabeli i zastanowili, jakie wnioski można wyciągnąć na podstawie danych w niej zebranych? W trakcie dyskusji wprowadź rozróżnienie pomiędzy imigracją a emigracją. Zakończeniem dyskusji powinno być omówienie konsekwencji wolnego przepływu ludzi w ramach Unii Europejskiej i zapytanie osób uczestniczących, czy wiedzą, jak wygląda polityka migracyjna państw europejskich i czy łatwo jest obcokrajowcowi osiedlić się na terytorium Polski. Dane na ten temat dostępne są na witrynie internetowej Urzędu ds. Cudzoziemców – <http://www.udsc.gov.pl> (12-15 min)

2. Podziel osoby uczestniczące na dwie równe grupy. Metodą podziału będzie układanka. Poproś, by każda z osób wylosowała po jednym z kawałków pociętych uprzednio map Europy i Afryki (na drugiej stronie poszczególnych państw znajdować się powinny numery odpowiadające rolę). Następnie osoby uczestniczące powinny odnaleźć inne, które wylosowały ten sam kontynent co one i złożyć mapę. Poproś, by grupy usiadły w dwóch krańcach sali. Poinformuj, że od teraz reprezentują ekspertów i ekspertki z poszczególnych państw Unii Afrykańskiej (AU) i Unii Europejskiej (EU).

Każdej z grup rozdaj zestaw przygotowanych wcześniej haseł. Powiedz, że za chwilę będą reprezentować ekspertów i ekspertki UE bądź AU na szczycie, którego celem będzie przedyskutowanie problemu migracji z Afryki do Europy. Wyjaśnij, że każda konferencja międzynarodowa na najwyższym szczeblu poprzedzana jest długimi pracami grup eksperckich, które uzgadniają wspólne stanowisko, a najwyższą rangą politycy niezwykle rzadko osobiście negocjują kształt dokumentów będących efektem konferencji międzynarodowych. Poproś osoby uczestniczące, aby wspólnie przyjrzały się hasłom, które mogą być pomocne w dyskusji i zapytali o wyjaśnienie terminów, które są dla nich obce bądź niejasne.

Hasła:

imigracja, emigracja, readmisja, azyl, przestępczość, zagrożenia rynku pracy, nowe pomysły i idee, utrata tożsamości narodowej, wielokulturowość, wieloreligijność, siła robocza, dyskryminacja, otwarcie rynku pracy, drenaż mózgow, rasizm, ksenofobia, języki obce, inne/nowe spojrzenie na świat, bezpieczeństwo, małżeństwa mieszane, dezintegracja społeczna, integracja społeczna. Osoby reprezentujące Unię Europejską poproś o przygotowanie strategii negocjacyjnej. Zwróć uwagę, na newralgiczne kwestie, które mogą być poruszone podczas negocjacji z osobami reprezentującymi Afrykę (bezpieczeństwo, przestępczość, problemy integracji społecznej, konieczność zapewnienia zabezpieczeń socjalnych – ubezpieczenie zdrowotne – mieszkańcom Afryki osiedlającym się w Europie). Osobom, które wylosowały Malte, Włochy i Hiszpanię rozdaj scenariusze zamieszczone w części Materiały pomocnicze.

Przebieg zajęć

Przejdź do osób reprezentujących Unię Afrykańską, wręcz im scenariusze zachowania. Poproś o przygotowanie strategii negocjacyjnej.

Poproś obie grupy, aby zasiadły naprzeciwko siebie. Zaproponuj wybór sekretarza spotkania. Do prerogatyw sekretarza należało będzie udzielanie głosu poszczególnym osobom uczestniczącym w dyskusji. Poinformuj wszystkich, że za dwa dni ma się odbyć szczyt osób przewodzących Unii Afrykańskiej i Unii Europejskiej i jednym z najważniejszych zagadnień poruszanych podczas szczytu będzie kwestia migracji i uchodźców. Zadaniem osób uczestniczących jest przygotowanie dokumentu – kilkupunktowej deklaracji w sprawie migracji z AU do UE, którą podpiszą głowy państw i rządów na ich szczycie.

Zostaw osobom uczestniczącym wolną rękę w sposobie wyboru sekretarza konferencji. Zaznacz jednak, że należy stosować się do sposobu procesowania obrad przez sekretarza, a dyskusja powinna być parlamentarna i rzeczowa.

Zapisuj pomysły. (45-60 min)

3. Po zakończeniu obrad zbierz wszystkich w kręgu. Jeżeli osobom uczestniczącym w wyniku obrad udało się stworzyć dokument/deklarację w sprawie migracji z AU do UE, powinna być ona podstawą do dyskusji. Zapytaj, dlaczego znalazły się w niej poszczególne zapisy.

Jeżeli żaden dokument nie powstał, zapytaj o przyczyny niepowodzenia. Czy szczyt został zerwany?

Odnieś się w dyskusji do poszczególnych argumentów używanych przez osoby uczestniczące w obradach.

Podsumowując nawiąż do tabeli stworzonej na początku zajęć. Zauważ, że część z obecnych na zajęciach również może w przyszłości wyjechać z kraju. (10 min)

Scenariusz 3

Materiał pomocniczy nr 1

Scenariusz 1

MALTA (1 kopia),

Jako osoba reprezentująca Malte, państwo wyspiarskie i o bardzo ograniczonych zasobach (zaledwie 400.000 mieszkańców), powinnaś podczas negocjacji opowiadać się za uszczelnieniem granicy morskiej. Z jednej strony staraj się przekonać reprezentantów AU, żeby uszczelnili swoje granice, z drugiej apeluj do innych państw europejskich o pomoc w patrolowaniu wybrzeża i odsyłaniu nielegalnych imigrantów do ich krajów. Argumentuj, że na Malcie żyje tylko 400 000 ludzi i wyspa nie jest w stanie zapewnić bytu wszystkim nielegalnym imigrantom.

Scenariusz 2

HISZPANIA (1 kopia)

W Afryce Północnej, na wybrzeżu marokańskim leżą dwa autonomiczne miasta hiszpańskie Ceuta i Melilla. Oba miasta są szturmowane przez Afrykańczyków, wkrótce przemienią się w ogromne obozy dla uchodźców. Podczas spotkania opowiadaj się za ograniczeniem liczby uchodźców, szukających schronienia w Ceuta i Melilla, przekonuj państwa afrykańskie, że najlepszym sposobem ograniczenia migracji będzie stworzenie w Afryce takich warunków, aby ludzie nie chcieli z niej uciekać do Europy.

Scenariusz 3

WŁOCHY (1 kopia)

Jako osoba reprezentująca Włochy, zwróć uwagę na ogromną liczę ofiar śmiertelnych, do których dochodzi, kiedy migranci z Afryki próbują dotrzeć na tratwach własnej roboty przez morze Śródziemne na Sycylię.

Scenariusz 4

UNIA AFRYKAŃSKA (5 kopii)

Możecie argumentować, iż sytuacja gospodarcza państw afrykańskich, a co za tym idzie liczba ludzi chcących opuścić kontynent jest pochodną okresu kolonialnego. Większość dzisiejszych państw afrykańskich znajdowała się pod kontrolą mocarstw europejskich (głównie Wielkiej Brytanii, Francji i Portugalii) i wówczas Europejczycy traktowali swoje terytoria zamorskie jako źródło tanich surowców mineralnych i siły roboczej. Europejczycy powinni wziąć moralną odpowiedzialność za złą sytuację Afryki, która wynika również z niedopuszczania produktów pochodzących z AU na rynek Unii Europejskiej.

Zwróćcie uwagę na zjawisko drenażu mózgów, czyli wychwywania najzdolniejszych mieszkańców państw afrykańskich przez firmy europejskie i proponowanie im pracy w krajach europejskich, podczas gdy to państwa afrykańskie ponosiły koszty ich wykształcenia.

Podkreślajcie podwójną moralność rządów europejskich, które inaczej traktują ludzi przybywających z USA, Australii bądź Japonii na terytorium UE niż obywatele państw afrykańskich.

Argumentujcie, że nie macie środków pozwalających uszczelniać granice waszych państw.

Podkreście, że państwa Europy Zachodniej zyskały bardzo dużo poprzez otwarcie swojego rynku pracy dla obywateli państw Europy Środkowo-Wschodniej.

Definicje

Migracja - przemieszczanie się mieszkańców jednego kraju czy regionu do drugiego spowodowane np.: kataklizmami żywiołowymi, wojnami, prześladowaniem politycznym czy gwałtownymi przemianami społecznymi (urbanizacja i migracja gospodarczo-zarobkowa). Do głównych form migracji należą: emigracja, imigracja, reemigracja, repatriacja i przemieszczanie się uchodźców. Migracje mogą być podstawą problemów politycznych, społecznych czy też ekonomicznych, przede wszystkim w państwach imigracyjnych. Związane jest to często ze zdolnością absorpcyjną kraju imigracyjnego. Mogą stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa socjalnego i ekonomicznego w danym państwie i regionie. Sami migranci mogą stać się również obiektem niechęci, a nawet ksenofobii ludności kraju przyjmującego. W 1951 r. powołano do życia Międzynarodowy Komitet do spraw Migracji w Europie. Wynikiem jego prac było opracowanie reguł migracyjnych. Wiele państw decyduje się na ograniczenia migracyjne na i do swego terytorium. Chodzi tu o utrudnienia w nabywaniu obywatelstwa, zatrudniania cudzoziemców, wydawaniu wiz wjazdowych. Migracja jest również przedmiotem umów międzynarodowych, m.in. o readmisji, tzn. odsyłaniu ludzi, którzy nielegalnie dostali się do określonego państwa.

Źródło: *Leksykon współczesnych międzynarodowych stosunków politycznych*, red. Cz. Mojsiewicz, Alta 2, Wrocław 2004, s. 223.

Drenaż mózgow (ang. **brain drain**) - określenie używane przy opisanie zjawiska wyjazdów osób dobrze wykształconych i perspektywicznych z krajów rozwijających się do państw rozwiniętych. Zazwyczaj zjawisko to ma podłoże ekonomiczne; w państwie, w którym osiedla się dana osoba proponowane są jej lepsze warunki materialne niż w kraju, z którego pochodzi.

Źródło: *opracowanie własne*

Scenariusz 4

Degradacja zasobów naturalnych. Tragedia wspólnoty.

Temat

Zajęcia poświęcone są procesom degradacji dóbr naturalnych powszechnie uznawanych za „wspólne”.

Cele zajęć

- uświadomienie znaczenia dbania o zasoby naturalne ludzkości i faktu, że nasze wybory mogą mieć znaczenie dla ochrony środowiska, w którym funkcjonujemy
- umiejętność zdefiniowania tragedii wspólnoty i zjawiska free ride; osoby uczestniczące powinny być w stanie nałożyć te matryce teoretyczne na fenomeny występujące w środowisku międzynarodowym

Czas zajęć

90 minut lub 45 w wersji skróconej

Metody

- symulacja
- dyskusja

Potrzebne materiały

- duża miska z wodą
- 22 x monety 2 PLN (monety można zastąpić kapslami)
- 2 x monety 1 PLN
- 2 x monety 0,50 PLN
- talia kart
- czterokolorowe kartki papieru A 4
- okulary pływackie lub 4 bandaże elastyczne
- stoper
- farbka plakatowa bądź akwarela

Materiały pomocnicze

- Materiał pomocniczy nr 1 - scenariusz

Najważniejsze pojęcia

- odnawialne i nieodnawialne zasoby/źródła energii
- tragedia wspólnoty
- freeriding

Przebieg zajęć

1. Przywitaj grupę. Podziel grupę za pomocą tali kart na cztery podgrupy. Jeśli w grupie jest 20 osób, usuń z małej talii (24 karty) dziewiątki. Rozdaj osobom uczestniczącym po jednej karcie i poproś, by odnaleźli inne mające ten sam kolor. W rezultacie w czterech miejscach na sali powinny uformować się grupy: kier, karo, trefl i pik.

Postaw na środku sali miskę wypełnioną wodą i wysyp do niej 20 monet dwuzłotowych. Wyjaśnij osobom uczestniczącym, że dzisiaj reprezentują cztery kompanie działające na rynku połowu ryb, firmy nazywają się odpowiednio kier, karo, trefl i pik. Rozdaj kartki papieru (każdej grupie dwie kartki, każdej grupie w innym kolorze) i poproś o zbudowanie kutra rybackiego. Najprościej będzie, jeśli osoby uczestniczące zrobią papierowe łódki. Następnie rozdaj każdej z grup scenariusz (Materiał pomocniczy nr 1) i poproś, aby cała grupa w ciszy się z nim zapoznała.

Sposób poławiania monet (wyjaśnienie dla osoby prowadzącej):

Monety/ryby poławiane będą w turach. Każda z grup powinna wybrać osoby reprezentujące, które będą pełnić role „sieci”. Kolejność poławiania zależy od koloru kart, które zostały wylosowane. Osoba reprezentująca każdą z grup ma 20 sekund (prowadzący mierzy czas) na dokonanie połowu. Zaczyna grupa kier, następnie pik, karo i trefl. W zależności od poziomu integracji grupy i woli młodych ludzi do zabawy, możesz zaproponować jeden z dwóch omówionych poniżej sposobów poławiania monet.

SPOSÓB 1. DUŻA WOLA DO ZABAWY.

Monety wyławiane są przez osobę uczestniczącą ustami przez 20 sekund. Osoba wkłada głowę do miski i wyciąga monety wypływając je przed swoją grupą. Osoba wyławiająca może założyć okulary pływackie.

SPOSÓB 2.

Monety wyławiane są przez osobę uczestniczącą za pomocą kciuka i małego palca. Reszta palców ręki jest unieruchomiona bandażem elastycznym. Każdej z osób reprezentujących grupy bandaż zawiązuje osoba prowadząca. Każda z poławiających osób ma 20 sekund. Kładzie monety przed swoją grupą.

Jeżeli osoba prowadząca zdecydowała się na tę metodę połowów, może po pierwszej turze zabarwić wodę farbą, informując, że doszło do katastrofy naturalnej i do Bałtyku dostała się ropa/mazut z uszkodzonego tankowca.

2. Wytyczne dla osoby prowadzącej:

Cała symulacja wraz z przygotowaniem do niej każdej z grup powinna trwać około 30 minut. Każdorazowym sygnałem do rozpoczęcia połowów będzie opadnięcie na powierzchnię wody w misce łódki zbudowanej przez każdą z grup. Osoba prowadząca (jeśli prowadzi zajęcia indywidualnie) powinna rzucać łódkę do miski z wysokości około 30 cm i pilnować czasu połowu. Po upływie 20 sekund, osoba prowadząca powinna wyjąć łódkę z miski i przerwać połów osoby reprezentującej daną grupę, której łódka została wyjęta właśnie z wody.

Po pierwszej kolejce połowów, jeśli w misce zostaną jeszcze monety, osoba prowadząca powinna wrzucić do niej na oczach uczestników 2 x 2 PLN, oznajmiając, że ryby się rozmnażają. Po zakończeniu pierwszej serii połowów, osoby uczestniczące mogą „dokupić” za 4 PLN jeszcze jeden kuter, co będzie oznaczało, że w następnej kolejce poławiać mogą jednocześnie dwie osoby reprezentujące grupę, która zdecydowała się na zakup nowego kutra. Wówczas grupa powinna zbudować jeszcze jedną papierową łódkę.

Po zakończeniu drugiej kolejki, jeśli w misce zostaną jeszcze monety, osoba prowadząca powinna wrzucić do niej na oczach uczestników 1 X 1 PLN, oznajmiając, że ryby się rozmnażają. Również po zakończeniu drugiej kolejki osoby uczestniczące mogą „dokupić” za 4 PLN jeszcze jeden kuter, co będzie oznaczało, że w następnej kolejce poławiać może jednocześnie dwie lub trzy osoby reprezentujące grupę, która zdecydowała się na zakup nowego kutra. Gra kończy się w momencie, gdy z miski wyłowiona zostanie moneta. Jeżeli konieczna jest czwarta kolejka, to przed jej rozpoczęciem osoba prowadząca powinna wrzucić do miski na oczach uczestników 1 x 0,50 PLN, oznajmiając, że ryby się rozmnażają.

Po wyłowieniu ostatniej monety, poproś grupę, której jest wówczas kolejka połowu, by osoba ją reprezentująca wypłynęła w morze. Gdy pojawią się komentarze, że nie ma już co łowić, zwróć na nie uwagę i poproś osoby uczestniczące, by usiadły w kręgu. Rozpocznij dyskusję.

Przebieg zajęć

3. Zapytaj każdą z grup ile ryb/monet udało im się złowić. Zapisz wyniki w miejscu widocznym dla wszystkich.

Zapytaj osoby uczestniczące, czy są zadowolone z połowów i czy cieszą się z uzyskanych wyników. Monety wyłowione przez poszczególne grupy należą do nich. Możesz zaproponować wspólne wyjście po zakończeniu zajęć.

Poinformuj osoby uczestniczące, że gdyby liczba ryb/monet w waszym prowizorycznym akwenu była tak wysoka, jak w momencie rozpoczęcia połowów, to rozmnażałyby się one w tempie 3 x 2 PLN co kolejkę, więc teoretycznie gdyby osoby uczestniczące po pierwszej kolejce uzgodniły harmonogram odławiania ryb/monet, moglibyście ciągnąć tę grę w nieskończoność, a ty byś na niej zbankrutował, zbankrutowała. Jeżeli w trakcie symulacji pojawiały się propozycje zmniejszenia ilości poławianych ryb/monet, zwróć na nie szczególną uwagę i omów reakcje osób biorących udział w zajęciach na takie sugestie.

Zapytaj czy i dlaczego osoby uczestniczące nie wprowadziły harmonogramu połowów. Następnie wprowadź pojęcie „tragedii wspólnoty”. Zapytaj osoby uczestniczące, czy znają jakieś inne przykłady „tragedii wspólnoty”. Obrazuj dyskusję przykładami z życia codziennego i popularnym powiedzeniem, że „jeśli coś jest wspólne, to jest niczyje”.

Wprowadź pojęcie „free ride”. Zapytaj osoby uczestniczące o przykłady tego zjawiska (np. niepłacenie podatków, nieprzestrzeganie przez rządy i sektor prywatny zapisów umów międzynarodowych, w których określone są limity emisji poszczególnych gazów do atmosfery). Zapytaj, czy osoby uczestniczące wiedzą, co to jest Protokół z Kioto i które państwa go nie podpisały. Jakie są argumenty Chin, a jakie USA za nie wprowadzaniem w życie zapisów protokołu.

Podsumuj dyskusję. Nawiąż do degradacji różnych zasobów naturalnych (atmosfera, obszary zielone, efekt cieplarniany, zanieczyszczenie wód).

Jeżeli zajęcia trwają 90 minut, poproś, by osoby uczestniczące ponownie usiadły w grupach, które stworzone zostały na początku zajęć i przeprowadź symulację obrad ustalających limity emisji CO₂ przez Chiny, USA, Unię Europejską i państwa rozwijające.

Scenariusz 4

Material pomocniczy nr 1

SCENARIUSZ 1

Jesteście właścicielami, właścicielkami i pracownikami, pracownicami firmy poławiającej ryby na Bałtyku. Dysponujecie jednym kutrem rybackim. Znajdująca się na środku sali miska z wodą symbolizuje wasze łowisko, zaś znajdujące się w niej monety to ryby, które poławiacie. Aby być rentownym przedsiębiorstwem, powinniście łowić co najmniej 2 PLN dziennie. Nowy kuter kosztuje 4 PLN. Sposób łowienia ryb/monet zostanie wam wyjaśniony przez osobę prowadzącą. Grupa, która zwycięży zabawę, będzie mogła w nagrodę zatrzymać wszystkie wyłowione przez nią monety.

Definicje

Odnawialne i nieodnawialne zasoby/źródła energii - do zasobów odnawialnych zaliczamy zasoby (najczęściej naturalne), które mogą ulegać regeneracji (odtwarzają się), jeżeli są wykorzystywane w odpowiedni sposób, np. łowiska ryb, obszary zielone. Cechą zasobów nieodnawialnych (najczęściej mineralnych) jest określony poziom ich występowania i niemożliwość ich odtworzenia w przewidywalnej perspektywie czasowej, np. pokłady ropy naftowej i węgla.

Tragedia wspólnoty (ang. tragedy of the commons) - teoretyczna sytuacja w teorii gier. Do sytuacji określanej mianem „tragedii wspólnoty” dochodzi wówczas, gdy istnieje grupa podmiotów dążących do maksymalizacji swoich zysków i istnieje dobro nie będące własnością żadnego z tych podmiotów, a użytkowanie tego dobra jest konieczne, aby podmioty uzyskiwały zysk ze swojej działalności. Wspólne dobro zostaje zniszczone, a podmioty nie są w stanie uzyskiwać zysków z jego użytkowania. Klasycznymi przykładami „tragedii wspólnoty” są sytuacje, w których pasterze zwiększają populację owiec na ograniczonym pastwisku, przez co wymierają całe stada, bądź następuje degradacja łowisk ryb.

Freeriding - (od angielskiego free ride) określenie używane do opisu zachowania jednostki, która unika ponoszenia kosztów stworzenia dobra, od którego zależy polepszenie życia całej społeczności i dodatkowo korzysta z zysków, które powstają po stworzeniu tego dobra przez innych członków społeczności. Klasycznym przykładem zachowania „free ride” jest unikanie przez kapitana statku uiszczania opłat na rzecz utrzymania latarni morskiej, ale korzystanie z jej światła podczas nawigacji. Za „free ride” uznane może być również niepłacenie podatków przy korzystaniu z zysków, jakie wynikają z bycia obywatelem danego państwa (ochrona konsularna poza granicami, opieka zdrowotna, etc.).

Scenariusz 5

Kryzys naftowy. Nierówności północ-południe

Temat

Tematem zajęć są nierówności istniejące we współczesnym świecie i prezentacja mechanizmu kryzysu naftowego. Zajęcia te odnoszą się również do problemu ograniczonej ilości surowców naturalnych.

Cele zajęć

- uświadomienie nierówności w zasobach naturalnych i wysokości dochodu narodowego w różnych częściach świata
- umiejętność podania strukturalnych przyczyn zacofania niektórych rejonów świata

Czas zajęć

90 minut lub 45 w wersji skróconej (symulacja)

Metody

- dyskusja
- symulacja

Potrzebne materiały

- zapalki (5 pudełek)
- cukierki (około 100 sztuk)
- dzwonek lub gong
- banknoty z gry „Eurobiznes” o nominałach 10 \$ (50 szt.) i 100 \$ (120 szt.) bądź inne kopie banknotów o nominałach 10 i 100. Funkcję tę mogą też pełnić cukierki, bądź czekoladki.

Materiały pomocnicze

- Materiał pomocniczy nr 1 - scenariusze dla grup

Najważniejsze pojęcia

- „kraje Północy”
- „kraje Południa”

Uwagi

Literatura z którą powinna zapoznać się osoba prowadząca przed rozpoczęciem zajęć:

- E. Stadtmüller, *Kwestia żywnościowa i surowcowa we współczesnym świecie*, [w:] Z. Cesarz, E. Stadtmüller, *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 204-219.
- G. Balawajder, S. M. Grochalski, *Współczesne problemy globalne. Światowe zadłużenie - przykład ich rozwiązywania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2003.

Przebieg zajęć

1. Przywitaj grupę. Zbierz osoby uczestniczące w kręgu, zapytaj, czy pamiętają zajęcia poświęcone globalizacji i różnice w dochodach i produktach narodowych na świecie. Wyjaśnij, że dzisiaj przeprowadzona zostanie symulacja relacji pomiędzy państwami „Północy”, „Południa” i „krajami naftowymi”. Wyjaśnij, że w grze, która zostanie przeprowadzona, nie będzie wygranych i przegranych, a jej celem jest jedynie schematyczne odzwierciedlenie procesów mających miejsce we współczesnym świecie. (2 min)

2. Podziel osoby uczestniczące na 3 równe grupy. Możesz poprosić, by odliczyły od 1 do 3 i podzielić grupę na podstawie numerów, bądź wnieś na tacy równą ilość banknotów z gry „Eurobiznes”, zapalek i cukierków, i poproś osoby uczestniczące, by każda z nich wybrała po jednym przedmiocie z tacy. Osoby, które wybiorą banknoty tworzyć będą grupę państw Północy/kraje rozwinięte. Te, które wybrały zapalki, będą reprezentować „państwa naftowe”, zaś te, które wzięły słodycze to „państwa Południa/kraje rozwijające się”. Poproś, by osoby uczestniczące usiadły w kręgu w swoich grupach tak, by widziały się nawzajem i mogły się komunikować między sobą i z innymi grupami. Następnie wręcz każdej z grup opis ich sytuacji i opisane poniżej przedmioty.

Wytyczne dla osoby prowadzącej:

Zapoznaj się ze scenariuszami polityk wszystkich trzech grup państw. Jeśli dysponujesz większą ilością czasu, poproś osoby uczestniczące, aby wykonały proste plakaty symbolizujące ich grupy państw. Jeśli dysponujesz ławkami i krzesłami, możesz zbudować z nich czworokąt, tak by osoby uczestniczące wdziały się nawzajem. Jest sprawą istotną, by osoby uczestniczące znały nazwę dwóch pozostałych grup państw i widziały zapasy ropy/zapalek, pieniędzy i cukierków u innych uczestników i uczestniczek gry. Gra toczy się w turach, to znaczy, iż każdego dnia jakieś transakcje muszą się odbyć, za pomocą dzwonka oznajmiasz początek i koniec każdego dnia. Pilnuj, aby kraje rozwinięte i rozwijające „zużywały” po jednej zapalce dziennie, symbolem zużycia będzie ich wypalenie. Wypalone zapalki układaj na środku sali, symbolizować one będą podczas dyskusji końcowej degradację surowców naturalnych i nieodnawialne źródła energii. Dopilnuj też, aby codzienne odłożone/zjedzone były cukierki, szczególnie przez kraje naftowe. Dołóż starań, by wszystkie lokaty i kredyty bankowe udzielane państwom rozwijającym się i krajom naftowym miały swoje potwierdzenie na piśmie.

Obserwuj zachowania osób uczestniczących w grze. Ćwiczenie to jest dynamiczne i należy pozwolić osobom uczestniczącym na zmienianie ustalonych cen. Jeżeli żywność zdrożeje, można w dyskusji podsumowującej nawiązać do podobnych sytuacji na arenie międzynarodowej. Jeżeli jedna z grup postanowi wypowiedzieć wojnę drugiej, również należy na to pozwolić i odwołać się do tego faktu w dyskusji.

Cała symulacja powinna toczyć się około 14 dni. W rezultacie państwa rozwijające będą tak zadłużone, iż nie będą w stanie oddać długów wraz z odsetkami. Po 10 dniach, osoba prowadząca powinna stwierdzić, iż złoża państw naftowych się wyczerpały i przez pewien czas nie będą w stanie wydobywać ropy. Następnie zbierz wszystkie grupy w kręgu i rozpocznij dyskusję podsumowującą. (45 min)

4. Dyskusja powinna się toczyć na podstawie zachowań osób uczestniczących w symulacji. Osoba prowadząca powinna zaznaczyć na początku, iż w ćwiczeniu tym nie było ani osób zwyciężających ani pokonanych, a przeprowadzona symulacja w bardzo schematyczny sposób odzwierciedla część problemów związanych ze światowym kryzysem paliwowym.

Zapytaj osoby reprezentujące wszystkie trzy grupy o ich odczucia. Zaznacz, iż głównym towarem eksportowym państw rozwijających się są w istocie produkty żywnościowe, które mają utrudniony dostęp na rynki państw europejskich ze względu na politykę taryfową i dopłaty do produkcji rolnej w UE, USA i Japonii, które stawiają rolników z państw rozwijających się na nieuprzywilejowanej pozycji w porównaniu z rolnikami z państw rozwiniętych. Podaj przykłady monokulturowych gospodarek afrykańskich, uzależnionych od popytu na jeden rodzaj dóbr.

W trakcie dyskusji możesz nawiązać do nieodnawialnych źródeł energii i polityki ochrony środowiska. Zauważ, iż to właśnie kryzysy naftowe były katalizatorami wprowadzania mniej energochłonnych technologii w przemyśle i motoryzacji.

Jeśli czas na to pozwoli, zwróć uwagę na aspekt polityczny „kryzysów naftowych”. Zwróć też uwagę na istnienie kartelu OPEC i na fakt, iż decyzja o podniesieniu cen ropy naftowej w 1973 roku zapadła w wyniku izraelsko-arabskiej wojny Jom Kippur. (25-30 min)

Scenariusz 5

Material pomocniczy nr 1

KRAJE ROZWINIĘTE

Cechą waszej grupy krajów jest dobrze rozwinięty sektor bankowy. Dysponujecie dużymi rezerwami walutowymi (100 x 100 \$ i 20 x 10 \$). Zamierzacie pomnażać swoje bogactwo poprzez udzielanie kredytów oprocentowanych 20% w skali roku. Jednocześnie, aby zapewnić sobie stały dopływ środków finansowych, przyjmujecie również lokaty oprocentowane na 10% w skali roku, potrzebujecie stałego dopływu środków na lokaty, aby udzielać kredytów. Waszym zyskiem jest 10% różnicy pomiędzy wysokością oprocentowania kredytów a wysokością dywidend, które musicie co roku wypłacać właścicielom lokat.

Produkujecie również żywność – 3 cukierki dziennie. Sami zjadacie dwa, a pozostały słodycz możecie sprzedać krajom naftowym lub państwom rozwijającym się. Cena rynkowa jednego cukierka wynosi 10 \$, ale możecie ją zmieniać, jeśli kupujący będzie skłonny zapłacić więcej.

Na rynku międzynarodowym musicie kupować też paliwo – zapałki. Zuzywacie jedną zapałkę dziennie, cena jednej zapałki to 100 \$.

Wystawiacie potwierdzenia właścicielom rachunków otwartych w waszym banku i państwom, które zaciągnęły u Was kredyty.

PAŃSTWA NAFTOWE

Wasza grupa krajów posiada duże zapasy ropy naftowej symbolizowanej przez zapałki. Produkujecie 2 zapałki dziennie, które możecie sprzedawać na rynku międzynarodowym krajom rozwiniętym i rozwijającym się. Cena rynkowa zapałki wynosi 100\$ ale możecie ją zmieniać (może ktoś zapłaci więcej). Wasz zysk ze sprzedaży ropy/zapałek lokujecie w bankach państw rozwiniętych, postarajcie się osiągnąć dobrą stopę zwrotu z lokaty – zysk 10-15% rocznie z lokaty będzie bardzo dobrym wynikiem.

Na rynku międzynarodowym musicie kupować żywność, symbolizowaną przez cukierki. Cena jednej jednostki żywności wynosi 10 \$. Zuzywacie 2 cukierki dziennie.

Możecie rozważyć podniesienie cen ropy, jeśli zyski z jej sprzedaży nie będą Was zadowalały albo nie będzie Wam odpowiadał procent zysków z lokat w bankach państw rozwiniętych.

Zaczynacie grę z 100 \$ (w banknotach 10\$) i 50 zapałkami, codziennie produkujecie 2 nowe.

KRAJE ROZWIJAJĄCE SIĘ

Potrzebujecie ropy, symbolizowanej przez zapałki. Kupujcie ją od krajów naftowych, cena jednej zapałki to 100 \$. Wy zuzywacie 1 zapałkę dziennie.

Produkujecie żywność – 4 cukierki dziennie. Cena jednego to 10 \$. Możecie je sprzedawać na rynku międzynarodowym zarówno krajom naftowym, jak i państwom rozwiniętym.

Starajcie się uzyskać preferencyjne kredyty z banku państw rozwiniętych, by sfinansować zakup koniecznej Wam do przetrwania ropy naftowej/zapałek. Nie przejmujcie się wysokością zadłużenia. W najgorszym razie to Wy zapewnicie przetrwanie swoim państwom, a Wasze długi nie zostaną spłacone i to państwa rozwinięte stracą najwięcej.

Zaczynacie z 30 cukierkami, 250 \$ i jedną zapałką.

Definicje

„Kraje Północy” i „kraje Południa” – w literaturze z obszaru badawczego stosunków międzynarodowych funkcjonuje umowny podział na państwa biedne – określane mianem „Południa”, i państwa bogate nazywane „Północą”. Inną nazwą może być rozróżnienie na państwa rozwijające się i państwa rozwinięte. Podział ten jest nieostry, a głównym kryterium, według którego zalicza się dane państwo do którejś z grup jest wysokość PKB per capita. Najczęściej przyjmuje się, że interesy obydwu grup państw są rozbieżne. Przedstawiony powyżej podział nie jest tożsamy z podziałem Wschód - Zachód, który funkcjonował w okresie zimnowojennym, ani z podziałem na pierwszy, drugi i trzeci świat.

Źródło: opracowanie własne